UNIVERSAL
LIBRARY

కడుపుతీపు

వేటూరి ప్రభాకరశాస్త్రి

చెన్నపురి

ఆంధ్రపత్రికా ముద్రాలయమున

ముద్రితము

౧౯౩౫

వెల ౦-౮-౧

తొలి పలుకు

ఈ కృతిలోని 'చీకటివేళ' భూతార్థమును మన్మిత్రులు శ్రీ మల్లంపల్లి సోమశేఖరశర్మగారు చెప్పఁగా విని మనసు నీరయి యిట్లు కృతిగాఁ గూర్చి నాఁడను. గుణదోషముల గణుతించుటకు సహృదయులే ప్రమాణము.

క్రోధన విజయదశమి } వేటూరి–ప్రభాకర శాస్త్రి.

క డు పు తీ పు

తేపటివేళ

కలదుగద యంధ్రవిష్ణు
స్థలమై శ్రీకాకుళాభిధానమ్మునఁ బే
ర్వోలసిన పుర మంధ్రావని
వెలనాటన్ గృష్ణపెంపు వెలసినచోటన్. ౧

క. ఆయూర నెక్కొ యోవర్
సీయరు సకుటుంబముగ వసించుచునుండన్
ప్రాయంపువాఁడు ద్రామిళుఁ
డాయన యిల్లాలు బిడ్డ లందపుఁ గందుల్. ౨

చ. అరసి యెఱుంగ దిందనుక
నత్తిలు నత్తలుసీమతల్లి కాఁ
పురమున కాపురమ్మునకె
పోయెను బిడ్డలు నల్గు రైదుగుర్
వరుసఁగ నచ్చటే కలిగి
వర్ధిలుచుండిరి సర్వసౌఖ్యముల్
దొరకొనఁ దక్కుటుంబము కు
దుర్కొనె నక్కడఁ బెక్కునాళ్లుగన్. 3

క. సోమరితనమున కలసట
కేమఱుపాటునకుఁ జోటు నీయక యా యిం
టామె యిలు దీర్చుకొంచుం
బ్రేమించుఁ మగనిప్రాపు బిడ్డలప్రోపుఁ. ౪

గీ. ఇంతలింత లంతలంతలు నగు నగు
మోము నిసుఁగు లింట గోము లెసఁగ
దోసపండ్లువోలె దోఁగాడుచుండు రా
నిండు గన్నఁ గనులపండు గన్న! ౫

ఉ. గొబ్బున వచ్చి యొక్కసను
గుడ్చుచు నీడ్చుచు జైఁక మాటుచేఁ
బ్రబ్బి మఱొక్క నఁ దపివి
పట్టుచు రెండును బాలవంక లై
యుబ్బి స్రవింపఁగా జనని
యుం దల మూర్కొనఁ బొట్టనిండఁగాఁ
జుబ్బనఁజూఱ లాడెడు ని
సుంగుఁ గనుంగొన వేడుకయ్యెడుఁ. ౬

మ. కుచసంపన్నత కూలిపోవు ననియో
క్రొవ్వారు మైసొరు విం
తచమత్కారము లంతరించుననియో,
స్తన్యంబు లేకుండ గు

బ్బచనుల్ దిబ్బలుగా నొనర్చుకొని ద
బ్బాపాలచే నిష్ఠు పు
త్రచయంబుం బరిమార్చు మాతలటె మా
తల్! కాలదూతల్ గదా! ౭

వ. ఇప్పటి కయిదాఱేండ్లకు ముం దక్కడ జరిగిన యక్క
టికపువృత్తాంత మొక్కటి యిక్కడ చెప్పఁబూని
నది. అది శ్రావణమాసము. ౮

గీ. దాఁటె బెజవాడ యనకట్ట నీటి మట్ట
మిర్వ దడుగులకుం బయిఁ, గృష్ణవేణ్ణ
యుభయతటముల నిండారి యుబ్బి పొంగి
పొర్లి పార్వాఱుచుండె సముద్రమునకు. ౯

శా. కూలెం గొంపలు ప్రాపుదక్కి పఱచెం
గోతండముల్ నీటికిం
పాలయ్యెన్ ధనధాన్యసంతతులు జీ
వం బింత గాపాడుకోఁ
జాలం దుర్ఘటమయ్యెఁ బల్లెలకవ
స్థల్ హెచ్చెఁ గృష్ణామహో
ద్వేలస్ఫూర్జితదుర్నివారవిసర
త్తీవ్రప్రవాహోర్భటిన్. ౧౦

గీ. ముసురు వెసహెచ్చె; నీఁదురు విసరఁజొచ్చెఁ;
బుట్టలన్ గట్టులన్ నీరు దొట్టి నిలిచె;
వరదపెచ్చుతో నూరెల్ల బురదఱొచ్చు
గజిబిజి ఘటించె నపుడు శ్రీకాకుళమున. ౧౧

గీ. అధికమౌ ప్రవాహ మప్పుడు కృష్ణకు
నధికమౌ ప్రభావ మంచు నప్పు
డరుగుదెంచుచుండి రిరుగూళ్లనుండియు
నాఁడువారు స్నాన మాడువారు. ౧౨

గీ. పసుపుకుంకుమములతోడఁ బండ్లతోడఁ
బూలతోఁ గృష్ణవేణ్ణకుఁ బూజఁజేసి
మ్రొక్కుచుండిరి పసి పైరు చక్కఁబడఁగ
నత్తఱిని బుణ్యకాంతలు తత్తటముల. ౧౩

సీ. కూఁకటివ్రేళ్లతోఁ గూలి తేలి యనేక
వృక్షంబు లంబుధి కేఁగుచుండె
వడిఁ దప్పికొని చచ్చి చెడి చేరుకొనుచుండె
నెట్టకేలకుఁ బసుల్ గట్టులకును,
బెడిసి కన్పడు మీల నొడిసి కొట్టుచునుండెఁ
గొంగలు మింటఁ గొంగొంగు రనుచు,
లంకల దాఁటి కూలంకషం బగు నేటి
ముంపు గన్గొనఁ బ్రజల్ మూఁగుచుండి

రాపదలఁ జేపడెడువారి కాపుకొఱకు
నిరుదరులయందుఁ బడవలు తిరుగుచుండె
నాల్గుమైళ్ల వెడల్పు కృష్ణాస్రవంతి
సాగరమువోలె భయదమై సాగుచుండె. ౧౪

శా. స్నానార్థం బల యింటియామె చనె సం
తానమ్ముతో, నప్పడ
చ్చో నుండెన్ దగు రేవుఁ జూపి దరిఁ గూ
ర్చుండెన్ విభుం, డామెయున్
దా నొక్కొక్కరిఁ గాఁగఁ జేతఁగొని సం
తానమ్ము నీరార్చుచుం
బైనీటం బడి వచ్చు తుమ్మ ములుఁగొ
మ్మం జూచెఁ జేచెంతఁగన్. ౧౫

క. పై కేఁగుదెంచు నంచుం
గైకొని యాకొమ్మ విసరెఁ గడఁగాఁ బడఁగా
నాకొమ్మ, యందు మిసమిసఁ
బ్రాఁకినయ ట్లయ్యె నదియుఁ బామో యేమో! ౧౬

వ. అంత నాయమ్మ. ౧౭

గీ. "మోపిదేవి సుబ్రహ్మణ్యమూర్తి! నీకు
మ్రొక్కు చెల్లింతు దర్శనమునకు వత్తు
పుట్టలోఁ బాలు వోయుదుఁ బురుగు భయము
కల్గకుండ నాబిడ్డలఁ గావు" మనియె. ౧౮

సీ. కురులు చిక్కార్చి దిక్కులు గాంచి చేలాంచ
లము దిద్దుకొని కంచెలఱ దోలంచి
మొగము మంగళసూత్రమును నొలగండంబు
పసుపునఁ బూసి మఱ విసరివైచి,
గుము రొత్తుపులకల నిమిరి పొక్కిలి బంటి
నీట నీరెండ మైనాఁట డిగ్గి
గుమ్మడిమూఁటగాఁ గూర్చుండి చిగురాకు
దొప్పదోసిళ్ల నిరప్పళించి
దరిని గల బ్రాహ్మణుండు మంత్రములు పలుక
నలకనకగాత్రి కృష్ణలో జలక మాడెఁ
గరఁగఁబోసిన పొంగు బంగారనంగ
నంగకాంతులతోడఁ దరంగ లాడ! ౧౯

గీ. అర్ఘ్య మిడి సూర్యునకు "హరహర" యటంచు
ముకు సెవుల్ మూసికొని యామె మునకగొనఁగ
"మునిఁగె మాయమ్మ యయ్యయో మునిఁగె"ననుచు,
బిడ్డ లెల్లరుఁ దందర బిందరైరి. ౨౦

గీ. ఆఁకలేక యఖండమై యాది యంత
మెఱుఁగరాకుండఁ బ్రవహించు నేటి నీట
మున్గి యాకాంత కనరాకపోయె నింత
పోల్కి యిదె కాలవాహిని మున్క కనఁగ. ౨౧

వ. అంత నాయమయు సుస్నాతయై. ౨౨

శా. ‘భానోభాస్కర’ మంత్రమున్ నొడువుచున్
భాస్వంతుఁ బ్రార్థించి తీ
రానన్ మంత్రముఁ జెప్పినట్టి ద్విజు న
ర్థం బిచ్చి మెచ్చించి సం
తానోపేతముగాఁగ నామె చనె నం
తన్ గాకుళాధీశ్వరున్
(శ్రీ)నారాయణు నంధ్రవల్లభుని ద
ర్శింపం దదాస్థానికిన్. ౨౩

శా. “మాకుం గాఁపుర మీపురమ్మగునె సం
భావింపఁగా నయ్యొ నే
మోకానీ పెఱచోటి కేఁగఁదగు ను
ద్యోగంబు మా ర్పేదియున్
లేకుండెన్, సుఖమయ్యె, నెప్పుడు నిదే
లీలన్ గటాక్షించుచున్
(శ్రీ) కైవల్యము నొసంగి యేలుకొనవే
(శ్రీ) కాకుళాధీశ్వరా!” ౨౪

గీ. అంచు వేఁడుకొంచు నర్చించి తీర్థప్ర
సాదములు గ్రహించి సంబరమున
బిడ్డ లపుడు కాళ్ల కడ్డాలు రా నిల్లు
సొచ్చెఁ గాంత; భర్త వచ్చె నంత. ౨౫

క. శ్రావణమంగళవారము
గావున నోముగలబాలికలు పెక్కురు దో
డ్తో వచ్చి రింటి కాయమ
నావేళ బేరఁటమున కాహ్వానింపన్. ౨౬

క. ఉత్తము నొక బ్రాహ్మణు నొక
ముత్తైదువఁ బిలిచి పెట్టి భోజన మా నాఁ
డత్తరుణీమణి పాపుఁ
బాత్తింకన్ నాకుఁ బోయెఁబో యని తనిసెన్. ౨౭

ఇది ఱేపటివేళ

*

మా ప టి వే ళ

ఆరగించి యుద్యోగకార్యములు సూచు
కొనుచుఁ గుర్చిపై నిలుజేఁడు గూరుచుండె
చంటవెంటను బిడ్డలు సందడింప
జెంతఁ దాంబూల మిచ్చుచుఁ గాంత యుండె. ౨౮

గీ. నాఁటి సుస్నాన సౌభాగ్య మాటలాడు
చిఱుతనిసుఁగుల మురిపముల్ చిత్తములకు
సుప్రసన్నత గూర్ప నాసుదతి విభుని
మాటపైమాట ముచ్చట మరగుటయును. ౨౯

వ. అపుడు టపాబంట్రౌతు జాబులఁగొనివచ్చెను. వానిలో నుద్యోగప్రసక్తములనువరదయొడుదొడుకుదినములు గాన యాత్రముతో నాతఁ డారసెను. అందొకటి యాతని యుద్యోగయోగ్యత నుగ్గడించుటతో నించుక జీతముపెంపును, మద్రపురమునకు మార్పును దెలుపు నదిగా నుండెను. 30

గీ. హెచ్చుజీతము పైవారి మెచ్చుకోలు
కొంత సంతోషమును మును గొలిపెఁ గాని

కడు సుఖముగూర్చు నచ్చోటు వెవల మార్చు
టరయ నాతనియెద దిగుల్ నెఱయఁజొచ్చె. ౩౧

గీ. అదియు నిల్లాలి కాతఁడు చదివి చెప్పెఁ
దప్పకొనరాని దనియును దానిఁ దెలిపెఁ
ఆఁగరాక విచారంబు రేగ శోక
ముద్రితాస్యయై యా సాధ్వి ముదలకించె. ౩౨

ఉ. "జీవిత మెక్కువే యవును
జెన్నపురంబు వ్యయంబు పైపయిం
బోవును లాభమేమి? యిహ
మో పరమో యెదో నాకుఁ గాకుళ
శ్రీవిభు సన్నిధిం బడయఁ
జేయుఁడు వేఁడెద; నెల్లవేంట సౌ
ఖ్యావహ మీపురంబు విడి
యావలఁ బోవఁగఁ జాల నయ్యెదన్. ౩౩

ఉ. జీవితమెక్కువే సరియె
చెన్న పురంబున నున్న క్షేమమున్
జీవిత మల్ప మౌనని వ
చింతు రెఱుంగుదు రేకదా! సుఖా
భావము సంకటస్థల ని
వాసము కృత్రిమవస్తుభోజనం

చేవిధి సైఁతుమోకద మె
ఁటే నిది త్రిప్పకొనంగఁ జూడుఁడీ!" ౩౪

వ. అనుటయు; ౩౫

గీ. "ఆదరముమీఁద మార్చిరి, మైదొ పదియొ
వేతనము హెచ్చుచేసిరి, వెళ్లి తీఱ
వలయు; నిఁక నీవొ వంటింటివార్త లేవొ
పల్కుదువు నిర్వహింపఁగాఁ జుల్కగాదు. ౩౬

గీ. నాకు నీకంటె హెచ్చు చీకాకు గలదు,
పని యధిక మింకఁ బయిని రాబడియు సున్న
చెన్నపురమందు నుద్యోగ మెన్న 'దంపి
నమ్మకును బొక్కినదె కూలి' యన్నరీతి. ౩౭

వ మఱియు. ౩౮

సీ. అవగాహనస్నానమా, అబ్బె నని ముక్కు
మూసికోవలెఁ గూవమునదిఁ జూచి!
కమ్మని కూరలా, కల వని తలయూఁప
వలెఁ దిర్వలిక్కోణిపాలము నరసి!
చల్లనిగాలియా, చాలుఁ బొమ్మని తల్పు
గడవేయవలె దొడ్డికంపు సోఁకి!
ఆరోగ్యమా, తక్కువా యేమి యని పొంగి
పొరలఁగావలెను డాక్టరుల నెఱిఁగి,

భాగ్యభోగ్యాభిలాష మభ్యధికపఱిచి
తదుపభోగోపపత్తి దుర్బలతచే న
వస్థఁగూర్చు సామాన్యగృహస్థునకును
జెన్నపురము కాపురమెట్లు చేయఁగలము! ౩౯

సీ. చేకూఱునో లేదొ శ్రీకాకుళేశ్వర
స్వామి దర్శన మహోత్సవము మరల
లభియించునో లేదొ యుభయసోమేశ్వర
క్షేత్ర యాత్రా భాగ్యసిద్ధి మరల
దొరకునో లేదో మధురవర్తనము గల్గు
తెల్గుగేస్తుల చెల్మితీరు మరల
కలుగునో లేదో సుఖశ్రీదమైన కృ
ష్ణోపకంఠోద్యోగయుక్తి మరల
సంఘటిల్లునో లేదో ప్రశస్తవస్తు
భరిత మగు నాంధ్రభూమి కాఁపురము మరల
నెప్పు డెదివచ్చునో యెవ్వఁ డెఱుఁగు నిపుడు
తిరుగ దొరకమాత్ర దక్షిణదేశయాత్ర." ౪౦

వ. అనుటయు నా యువిద వల్లభుని పలుకుజాడ నిట్లు
వాపోయెను: ౪౧

సీ. "ఎన్నఁడు చూతునో యింకొక్కమాఱేను
దివ్య కృష్ణా స్రవంతీ ప్రవాహ

మొన్నఁడు వింటినో యింకొక్కమా టేను
తేటతేనియయూట తెలుఁగుమాట
ఎన్నఁడు నోఁతునో యింకొక్కమా టేను
శ్రావణ శుక్రవార వ్రతంబు
ఎన్నఁడు తిందునో యింకొక్కమా టేను
వాయూర లంకవంకాయకూర
ఇంక నెన్నఁడు వత్తునో యీగృహమున
కీపురము కాఁపురము సరియేమొ నాకు
నాకులమ్మయ్యె మనసు శ్రీకాకులమ్ము
విడిచి దక్షిణదేశంబు వెడలు టన్న! ౪౨

ఉ. ప్రాఁకెను సూర్యరశ్మి చొరఁ
బాఱఁగ నీయక యల్లిబిల్లిగా
నాకులచాటునం గనుల
కందఁగనీయక చిట్లపొట్ల నా
ప్రేఁకసఁ గాచుచుండె; నెడ
త్రెవ్వవు మవ్వపుఁగాయ; లిప్ప డీ
కాఁకరపాదు వీడి కడ
గా నడఁగా నడు గాడ దయ్యయో! ౪౩

గీ. పయరకూర వేచి పచ్చి మిరెపపండ్ల
నుక్కళించి పోసి యూరనిచ్చి

కొంతగొంత పొగిపికొను గోఁగుఁబచ్చడి
చవికి నింక నోరు చివికి తీరు." ౪౪

వ. నా నాతండు ని ట్లనియెను. ౪౫

సీ. "పరిమళించెడు తెల్లవిరికొ త్తిమిరి చేల
యింపుఁజూచుచు సంచరింపఁగలిగె,
ఘృతదధిప్లుతముగా నతిరుచ్యముగ మిత్ర
గృహముల విం దారగింపఁగలిగె,
తోఁక పైకెత్తి గంతులు అంకె లిడుచుండు
కోడెదూడలపిండు చూడఁగలిగె,
సెనగకాయఁలు మొక్కజొనకండె లూచకం
కులు గాల్చి చిఱుఁదిండ్లు సలుపఁగలిగె
హృదయ మిచ్చి యాదరించుగృహస్థుల
నడుమఁ గాఁపురం బొనర్పఁగలిగె
కేలుమోడ్పు నీకుఁ గృష్ణాతరంగిణీ
తీరశోభితాంధ్ర దేశలక్ష్మి! ౪౬

క. చక్కెర యక్కఱలేనివి
చిక్కని పాల్ గడ్డపెరుగు జిడ్డగునేయున్
మిక్కిలి చవి గల కూరలు
చిక్కున్ గృష్ణా స్రవంతిచెంతలయూళ్లన్. ౪౭

ఉ. ఓర్వరు మాయమర్మముల
నుజ్జ్వలధీమహిమంబు పేర్పడన్

నేర్వరుగాక విద్దియలు,
నెయ్యముతియ్యము చూచుకొందు లో
గర్వము తక్కువే యయిన
గండ్రతనంబునఁ గానవత్తు రా
యుర్వపురుజ్జ్వలుల్ బలస
మున్నతు లెన్నఁగ నాంధ్రపుత్త్రకుల్. ౪౮

క. ఆతిథ్యగౌరవంబును
స్వాతంత్ర్యప్రియత, స్వల్పసంతోషము, దు
ర్నీతివిహీనత, నైచ్యా
పేతత్వము నాంధ్రులందుఁ బేర్పడుగుణముల్. ౪౯

సీ. మాయమర్మము లేక మర్యాద గోల్పోక
మాధుర్యమున మీఱు మాటతీరు
క్రుంకు జంకులు లేక బింకంబు గోల్పోక
విప్పారి యొప్పారు వెన్నుతీరు
లౌల్యంబు లేక చాపల్యంబు గోల్పోక
తీపుతీయము లూరు చూపుతీరు
క్రొవ్వుం బలుపు లేక మవ్వంబు గోల్పోక
నడపున బెడఁగారు పాదవుతీరు
అఖలభారతక్షమాభ్యంతరస్థితా
నేకజాతియువతిలోకమునను
నిస్సమానరీతి నెగడుఁగదా తెల్గు
నాతియందు వీరమాతయందు." ౫౦

వ. అని యిట్లు గొంతదడ వంధ్రతయెడఁ దమకుఁ గల
యాదరమును వారు పరస్పరము వేరుకొనిరి. ౫౧

శా. పోటుంబాటుగ రేఁగు చాఁగుచును ద
త్పుణ్యస్థలత్యాగదుః
ఖాటోపం బటు గొంతదాఁక నల భా
ర్యాభర్తలన్ వేచఁ గా
ర్యాటంకంబున నిర్వారుం గదలి ర
త్యాతంబు దుఃఖంబొ యా
రాటంబో విధి సాగనీయదుగదా
ప్రాపంచికవ్యాపృతిన్. ౫౨

గీ. క్రొత్తయేటినీటఁ గ్రుంకుటఁ దలలకు
నొండుమట్టి పట్టియుండు ననుచు
బిడ్డలకుఁ దలంటి వేన్నీరు వోసెను
పొలితి దానుగూడఁ బోసికొనియె. ౫౩

గీ. క్రుంకనున్నాఁడు సూర్యుండు ఘోరమైన
యంధకారమ్ము క్రమ్మునటంచు నామె
వీడుగదలెను బేరంటమాడుటకును
వడివడిగ నాఁడు మంగళవార మగుట. ౫౪

గీ. ఆరఁబూచిన గున్న గన్నేరు చెట్ల
యట్లు సీర్యాఁవికోకల నందగించి

కొంద ఱరుదెంచి రువిద లాయంద ఱొక్క-
బృందమై పేరంటమ్ము చరింపఁ జనిరి. ౫౫

శా. చెప్పల్ నిండి విశాలనేత్ర మధుర
శ్రీ లాత్మసౌభాగ్యముం
జెప్పన్ సిందుపయంట సత్కులవధూ
శీలమ్ము రూపింపఁగాఁ
గొప్పల్ పువ్వులఁ బుక్కిలించుచును సౌ
గుణ్యంబు వాసింపఁగా
నప్పుణ్యాంగన లొప్పి రంధ్రవిభవం
బచ్చొత్తుచున్నా రనన్. ౫౬

ఉ. ఐహికభాగ్యలక్ష్మి నడ
యాడఁ దొడంగినదో యనన్ సుత
వ్యూహముతోడ నాభరణ
భూషితలై యలపుణ్యసాధ్వి యు
త్సాహము గొంత కొంతపరి
తాపముఁ దోఁపఁగ నాల్గువాడలన్
గేహము గేహమున్ విడువ
కే చనెఁ బేరఁట మాచరింపఁగాన్ ౫౭

సీ. ఆదరంబునఁ బిల్చినంద ఱిల్లకు వెళ్లి
యచ్చటచ్చట ముచ్చటాడెఁ గొంత
సంతాపమునఁ దనచననుండు కొఱఁగించె
ముంచె వారి వియోగమోహవారి

వా రిచ్చినవి తాల్చెఁ బసుపుఁ గుంకుమము తాం
బూలంబు సెనగలుఁ బుచ్చుకొనియె
తెచ్చుకొనియె నీరు వెచ్చఁగాఁ గన్నార
వేఁడుకొనియె వారి వీడుకోలు
మరల దర్శనంబు దొరకొనునో లేదొ
మఱవవలవ దనియె, మఱియు ననియె
బొంది యరుగుఁగాని యందఁలప్రాణ మీ
యూరు విడిచి యరుగనేర దనుచు. ౫౮

వ. అంత; ౫౯

గీ. వాడవాడకుఁ బేరంటమాడ నరిగి
తిరిగివచ్చిరి వారెల్లఁ దీగబోండ్లు
ఇల్లు సేరిచి యామెచే మెల్ల వీడు
కోల్వడసి; రప్పటికిఁ బ్రొద్దు క్రుంకుచుండె. ౬౦

ఉ. చమ్మఁగ గోరువెచ్చగ సు
సహ్యముగా వెలుఁగొంది యాద్రుచేఁ
గుమ్మలువోవు జీవ్రుల నె
గుల్దొలఁగించిన వేఁడివెల్గు తే
జమ్ము క్రమమ్ముగా ముడిఁగి
జాజుకొనన్ జరమాచలంబుపై
గుమ్మడిపూవుచందమునఁ
గొంపోక గన్పడె బింబమాత్రమై. ౬౧

ఇది మాపటివేళ

—

చీ క టి వే ళ

సకలజగమునకును జైతన్య మొసగూర్చి
కాంతి మెఱసినట్టి కర్మసాక్షి
తేజుదొఱఁగి చాటుగాఁ జనె నిఁకమీఁద
నేది జరిగెనేమి యెవరి కెఱుక? ౬౨

గీ. సూర్యు ననిపెనుఁ జంద్రునిఁ జుక్కగమిని
మబ్బుతెరచాటునకుఁ దార్చి మాటుపఱిచెఁ
గాలమాయావి యిఁకనేమి కానిపనులు
చేయనున్నాఁడొ ముం దెట్లు చెప్పవచ్చు? ౬౩

గీ. నాఁడుమానిసి యరమేను పాడుపడెను
తేజుమాసెను దానికిఁ దెలివిమాసె;
పక్షవాత మహావ్యాధిబాధయేమొ?
కల్గునట పక్షపాతదుర్గతుల కదియు. ౬౪

సీ. మెల్ల మెల్లగఁ బిల్లులిళ్లెల్ల శోధించు
గ్రుడ్లగూబలు చెట్లకొమ్మ లరయు
పురుగుపుట్రలు పుట్ట పొదరు వీడి చరించు
బెబ్బులుల్ కానల బొబ్బరించు

జారచోరులు తప్పదారు లారయుదురు
మాయామహాశక్తి మచ్చరించు
జాగ్రత్త చల్లఁగాఁ జల్లనాఱును విజ్ఞ
తాద్రవ్య మది మోహ ముద్రిత మగు
అదరి కామపిశాచి తా నావహింప
నరులు నారులు చెలరేఁగి మరులుకొందు
రెందుకని సృష్టి చేసెనో యీశ్వరుండు
కటికతన మూని కటికచీకటిఁ గటకట! ౬౫

వ. అప్పు డా యిల్లాలు, ౬౬

గీ. శీఘ్రముగను వంట చేసెను భర్తకు
బుడుతకుఱ్ఱలకును భుక్తి వెట్టె
అద్దె యింటివారి పెద్దమంచముపయిఁ
బరుపు దులిపి చక్కఁ బ్రక్కఁగూర్చె. ౬౭

ఉ. "మంచముమీఁదఁ బుత్త్రకుల
మధ్యమునన్ శయనించుఁ డంచుఁ" బ్రా
ర్థించెను భర్తఁ, బుత్త్రుల క
దే వెసఁజెప్పెను "వానయాదురున్
మించెనుగాన యయ్యకడ
నే శయనింపుఁ" డటంచు, నా సుతుల్
కొంచెముగూడ దాని కను
కూలురు గారయి రెంత చెప్పినన్. ౬౮

సీ.“నాయన చెంతఁ బండుకొని
నన్ మఱి నిద్దుర రాదు మాకు న
మ్మా! యదియేల నేలపయి
మాకును నీకడఁ బ్రక్కఁగూర్చుమా
హాయిగ నిద్రవోదు మిపు
డన్నము నీవును దిన్నదాఁక మే
మీమెడఁ గూరుచుందు” మని
యెంతయు వారలు వంతగింపఁగాన్. ౧౯

క. చెప్పిరి వలదని చెప్పిరి
చెప్పిరి తలిదండ్రు లెంత సెప్పిన నది వా
రొప్పికొన రయిరి కడకుం
దప్పనిసరి వారి పట్టుదలయె నెగ్గెన్. ౨౦

వ. అందులకు, ౨౧

గీ.“అమ్మ యమ్మ యటం చెప్పు డమ్మకొఱకె
రోదనం బామె నే మాదురో కదమ్మ
అమ్మ లేకున్న” నని యామె యుమ్మలించి
యార్తయై పల్కె నది విని భర్తయుల్కె. ౨౨

గీ. జనని భోజనమ్ము సలుపుచు నుండఁగాఁ
గొడుకుఁ గుఱ్ఱ లెదురఁ గూరుచుండి
రెట్లొ కనులఁ గునికిపాట్లు తాండవమాడ
నాఁచుకొనుచు నిద్రఁ బాచుకొనుచు. ౨౩

ఉ. వేగ భుజించి యం ట్లరసి
విస్తళ్ళు లెత్తి విశుద్ధిఁ జేసి క
న్నాకక తూఁగు బిడ్డలకు
నై వడి సావడిలోన నేలపై
బాగుగఁ గంబళిం బఱచి
ప్రక్కఘటించెను "జక్కసాగ మీ
యాగడమే" యటంచుఁ దన
యావలి నావలిశయ్యఁ జేరిచెన్. ౨౪

క. శయనించెఁ బట్టెమంచము
పయిఁ బెనిమిటి పుత్త్రకులును భార్యయు నేలన్
శయనించిరి; తోడ్తో ని
ద్రయువచ్చెన్ సాధ్వి యొక్కతయ మెలఁకువతోన్.

ఉ. "చెప్పితిఁ జెప్పితిన్ వినరు
చిట్టినిసుంగులు పట్టెమంచమం
దొప్పఁగ నిద్రవోవఁ దగ
దో! నిదు రాచిరి కాచి రింత కీ
చొప్పున నేల నన్నెఱయు
చున్ శయనించిరి యమ్మమీఁద మా
యప్పల కెంతప్రేమనుహా
హా" యనిఁ జేఁ దడవాడె వారలన్ . ౨౬

ఉ. చిక్కఁగ వెన్నునంటి పయిఁ
జేయిడి యొక్కఁడు, నాఁటియాంచి పాల్
గ్రుక్కలఁగొంచు నొక్కఁడును,
గోకచెఱంగును గొంచు నొక్కఁడున్,
ముక్కును మూతియుం దడవి
పుణ్కుచు నొక్కఁడు, పుత్త్రు లమ్మ కిర్
ప్రక్కలఁ జక్క నిద్రగొని
రమ్మకు నెమ్మది చెమ్మరింపఁగాన్. ౭౭

శా. "స్వామీ యేమియు నేర రీ నిసుఁగు ల
జ్ఞానుల్ గదా! నామొఱన్
ప్రేమోద్రేకముచేత నేలపయి నే
నిద్రించుచున్నారు; ని
ద్రాముద్రా వివశత్వమందిపు డన
ర్థం బేమి లేకుండఁగా
క్షేమంబారఁగ వీరి నేలుకొన వే
శ్రీకాకుళాధీశ్వరా! ౭౮

వ. అంచుఁ గాకుళేశ్వరుఁ బ్రార్థించి తానును నిద్రావివశ
యయ్యెను. అప్పుడు, ౭౯

సీ. కీచురాళ్లు రవళ్లు రేఁచె బాలకు లీల
వైచినట్టును గంచుగీచినట్టు
భేకముల్ నెగయించె బెకబెక లఱవఱ,
లఱవలు బెరసి కాఱాడినట్టు

పాఱువాఱెడు వెల్లి హోరు ఘోరంబయ్యెఁ,
బేర్చి గెల్చిన సేన యార్చినట్లు
ముసురు చీకటి యీద్రు ముజ్జిడ్డుగా రేఁగెఁ,
గఱి వక్కఱయు లేమి దొరసినట్లు
పౌరు లటువంటి చీకాకు కారణముగ
గుండెలు గుబుల్ గుబుల్ మని కొట్టుకొనఁగ
వారివా రిండ్లలో వారువారు వెచ్చ
ముచ్చముడిఁగి నిద్రించిరి ముచ్చ టుడిగి. ౮౦

వ. అంతఁ గొంతకుఁ దద్గ్రహమున, ౮౧

ఉ. లాంతరులోనదీపము చె
లంగుచునుండెను రాత్రియెంతయో
కొంతచనెఁ గడంగి పసి
కున్నఁడు మేల్కని పాల కేడిచెఁ
గాంతయు నంతమేలుకని
కాల్కయి కడ్గికొనంగ నంగణ
ప్రాంతముకై చనెఁ దెఱచి
ద్వారము వెల్తురు దారిచూపఁగాఁ. ౮౨

ఉ. కొండొక యేడ్చి కన్మొగిచెఁ
గుఱ్ఱఁడు 'పాలకు నేడ్చె బాలకుం
డెండెనొ గొంతు'కంచు జన
యిత్రియు నాత్రముతోడఁ దల్పులఁ

గొండెము వేసివచ్చెఁ బడు
కొన్న కుమారకు మూరుకొంచుఁ గూ
ర్చుండెను జేపువచ్చి చను
లుబ్బఁగ దబ్బున మేలుకొల్పఁగన్. ౮౩

శా. తెల్లంద్రాచ చెటు యప్పు డామెపయి కు
ద్రేకించి దూఁకెన్ బుసల్
చల్లెన్ పైఁ బడగార్చె నంత సుతర
తూచింతయే తక్కఁ ద
క్కల్లన్ ద్రోపడ నాపె పాపశిర ము
ట్టే పట్టె నిర్చేతులన్
"బిల్లల్ పిల్లలు పిల్ల"లంచు నటు చెన్. ౮౪
బీభత్సకంఠధ్వనిన్.

ఉ. నిద్దుర మున్గియున్న మగ
నిన్ సుతులన్ మఱి పొర్గువారలన్
దద్దరిలంగఁ జేసె నల
తన్వి విషాదపురోదనస్వరం
బెద్దియుఁ దోఁపకే పెనిమి
"ఓ మది యే మది" యంచు గుండియల్
బ్రద్దలుగా నిలంబడియె
బాలురు లేచిరి గోలుపెట్టుచున్. ౮౫

646

క. "అయ్యో! బిడ్డలఁ జేకొనుఁ,
డయ్యో బిడ్డలనియేడ్చు" నంతేకానీ
యయ్యమ్మ పాముఁబట్టితి,
చెయ్యదిగో కఱచు నంచుఁ జీర దయారే! ౮౬

ఉ. "మంచముఁ జేర్చుఁడీ వడిగ
మంచముఁ జేర్చుఁడి కన్నబిడ్డలన్
మంచముఁ జేర్చుఁడీ" యను
చమాంతముగా సతి యట్టు బిట్టు రో
దించుడు నేమిమూడెనో గ
దే యనుచున్ బతి యుక్రిబిక్కిరై
కాంచియుఁ గాంచలేని కను
కాన్పున బిడ్డలఁ జేర్చె మంచమున్. ౮౭

ఉ. ఆభృశమస్సహాస్వరవి
హారము హారని మ్రోయు వెల్లి సం
క్షోభము మీఱి యీదురు ము
సుర్ కలిగించెడు పీడ మించి ని
ద్రాభర ముద్రితాక్షులగు
తత్పురవాసుల లేపఁగొట్టెఁ దం
డ్రీభయభుగ్నులన్ జలిపి
తెచ్చెను జెచ్చెర వారి యింటికిన్. ౮౮

వ. అప్పటి కక్కడ, ౮౯

శా. ఘోరక్రూరవిషోరగంబు తలతోఁ
గొట్టాడుచున్ దోఁకతో
నారీరత్నము హస్తయుగ్మకము నం
టన్ జుట్టె, నట్టె యెటుం
బోరాకుండఁగఁ బట్టె నామెయును ద
న్మూర్ధాధరోద్దేశమున్
ధారల్ గారుచునుండె రక్తము కర
ద్వంద్వంబునం దామెకున్. ౯౦

శా. వారున్ వీరును వచ్చి యచ్చెలువ నొం
పన్ జంపఁగా నేరరై
రారన్ జుట్టెను రెండుచేతులను బు
స్సంచూచుచుండెన్ దలన్
ధీరుం డందొకఁ డుత్తరీయమున నె
త్తింగప్పి యప్పాము సం
హారించెన్ బ్రయతించి వీడుపఱిచెన్
హస్తద్వయం బామెకున్. ౯౧

ఉ. బిడ్డలఁ జంపునో యనెడి
భీతిని నా తరుణీమతల్లి త
న్నొడ్డెను బాముఁ బట్టుకొనె
నొందు విచారము నేరదయ్యె నా

బిడ్డల ప్రాణముల్ నిలిపెఁ
బిమ్మట నాత్మకథన్ గనుంగొనన్
గ్రుడ్డులు తేలవైచెఁ 'గనుఁ
గో భగవంతుఁడ!'యంచు మ్రొక్కెడిన్. ౯౨

ఉ. పాలకు నేడ్చినట్టి పసి
బాలుఁడు పైఁబడెఁ, దక్కువారు గ
గ్గోలయి యేడ్వఁజొచ్చి, రట
కొందఱు మందుల నూఱితెచ్చి, రా
భీలవిషార్చు లంగములఁ
బేర్చి దహింప నుపక్రమించెఁ, బు
త్రాళిని భర్త నత్తఱి స
మాకులయై కని యాకె వాకొనెన్. ౯౩

ఉ. "ఒత్తిలి యేడ్చు నాఁకటికి
నోపఁడు పాపఁడు, చేఁపువచ్చెఁ బా,
లిత్తు నటన్నఁ బాపవిష
మెట్లొకొ? యిట్లొకయింత యేడ్చి తా
నత్తఱిఁ గూరికెన్, దెలియ
దయ్యెను దయ్యము నెత్తికో, లయో
నెత్తిని మూఁగియున్న పెను
నిద్దుర యిద్దురవస్థఁ గూరిచెన్." ౯౪

వ. అని మఱియు, ౯౫

క. "పసిబిడ్డలసేమ ముప్పే,
తు సేయవల; దట్లుమీఱు శపథము సేయన్
వ్యసనమ్ముపిడి సుఖముగ,
నుసురువిడుతు" నంచు భర్త నొత్తిలి వేఁడెన్. ౯౬

మ. "కసుఁగందుల్ వెరవెందు లేదు, తఱికిం
గడ్పార నాహార మి
చ్చి సమాశ్వాసమొసర్తు రెవ్వ రిఁక? మీ
క్షేమం బెటో?" యంచుఁ ద్రొ
క్కిసలాడెన్ బతిఁజూచెఁ బుత్త్రులఁగనెన్
గేలార్చె నిట్టూరిచెన్
"బసిబిడ్డల్ పసిబిడ్డ"ల న్పలుకుతోఁ
బ్రాణంబులన్ వీడ్కొనెన్. ౯౭

ఇది చీకటివేళ

ము గిం పు

ప్రియము మండ చేతఁగొని
　　యూపలవై వఁగ రేవుచెంత నే
దో యగపడ్డ దట్టె యది
　　యూహా యొనర్పఁగ సర్పమే యగున్
బోయిన జీవమున్ నిలిపెఁ
　　బ్రొద్దుట నాయమ చేయి, యిప్పుడా
చేయియె శత్రువై కఱవఁ
　　జేకుఱె నా కుటిలాహిదంష్ట్రకున్. ౯౮

వ. ప్రజ లామె నిట్లు ప్రస్తుతించిరి: ౯౯

గీ. "కొడుకుఁ గుఱ్ఱలకై జంకఁగొంకు లేక
　　పాసెఁ దనప్రాణములఁ దృణప్రాయముగను
　　బూటకంబయ్యె నిప్పు డీబోటివలనఁ
　　బ్రాణ మన్నింటికంటెఁ దీపనెడిపలుకు. ౧౦౦

శా. చేసెన్ గోపుర మీపురమ్మున నె ల
　　క్ష్మీదేవి వోలెన్ సుత
　　శ్రీసంపన్నత వన్నెఁగాంచెఁ బ్రియునిన్
　　సేవించె భృత్యాళి నా

యాసంపెట్టక సాఁకె వాఁకిటి కతి
థ్యభ్యాగతుల్ రా సమా
శ్వాసించెఁ సుతరక్షకై తుదకు ను
ద్వాసించె సర్వస్వముఁ. ౧౦౧

సీ. కృష్ణవేణ్ణాతరంగిణిలో ససంతాన
మానందమున స్నాన మాచరించె
ఆంధ్రవల్లభదేవు నారాధన మొనర్చెఁ
దలఁదాల్చెఁ దత్పాదజలముఁ దులసి
పూచిన తంగేడువోలె భూషలు దాల్చి
యింటింటఁ గరిగెఁ బేరంటమునకు
పౌరాంగనలచేతఁ బసుపుఁ గుంకుమములు
గొనియె నెల్లర వీడుకోలు పడసె,
పుత్రరక్షార్థమై ప్రేమమూర్తియగుచుఁ
బుణ్యకాంతాత్వమున ముక్తిఁ బొందె ననుచు
నాఁడు నేఁడును బెంపారు నామె పేరు
పేరుకొని కొనియాడు నాయూరునాఁడు. ౧౦౨

ఉ. తేళ్లును సర్పముల్ మఱి యె
దే విషజంతువు నాఁటనుండి యా
యూళ్లను బాధపెట్ట వటు
లొక్కెడ నెక్కడ నేని పెట్టినఁ

సఖ్లిను నామెనామ మొక
సారి దలంచిన బాధయెల్ల; దే
వళ్లను గొల్చుచో నల సు
వాసిని గొల్వును సాగు నచ్చటన్. ౧౦౩

శా. "ఆత్మార్థం పృథివీం త్యజే" త్తనెడు వా
క్యం బేమి వాక్యంబొ తా
రాత్మత్యాగమునన్ జగమ్మునకు శ్రే
యంబుం బ్రసాదించి ధ
న్యాత్ముల్ శాశ్వతపుణ్యలోకముల నా
హ్లాదింతు; రాయమ్మ య
ట్లాత్మత్యాగ మొనర్చెఁ దీర్చెను విషా
పాయమ్ము నాయూళ్ల లోన్. ౧౦౪

గీ. సృష్టియెల్లఁ బ్రేమసిక్తము సృష్టికిఁ
గర్త వెలయుఁ బ్రేమమూర్తియగుచుఁ
దత్స్వరూపమందుఁ దనివందువారు గు
ర్తింపగలరు కడుపుతీపురూపు. ౧౦౫

ఇది కడుపుతీపు